

Al jaren houdt Jacob Westendorp zich bezig met allerlei aspecten van de geschiedenis van de Valthermond. Ook in dit seizoen wil hij u weer een aantal oude tot zeer oude feiten uit de historie, overleveringen, spook- en volksverhalen doorgeven, die in de Valthervenen of later in de Valthermond en omgeving speelden. De verhalen spelen globaal tussen 1600 en 1900.

Visvereniging

Vissen is al zo oud als de mensheid; vanaf de oudheid nam vis een belangrijke plaats in de voedselvoorziening in, wat ook tegenwoordig nog geldt. Diezelfde belangrijke plaats had dus het viswater in het Valtherveenmoeras, de Mussel-A. Veel regelgeving betreffende visvangst in deze regio bestond er tot de negentiende eeuw niet. Wel moest men vrijwel altijd toestemming hebben van de rechthebbenden van het water. Het is bekend dat de monniken van het klooster te Ter Apel in de zeventiende eeuw visrechten kochten van de markegenoten van de Valthermarke.

Koeheren

Ook de oppassers van het vee, de 'koeheren', die de groenlanden langs de Mussel-A beweidde, visten – of beter gezegd: stroopten vis – uit het water van de Mussel-A. Hun mooiste methode van visvangst was het zogenoemde dikmaken, bij zomerdag, als het waterpeil laag en het riviertje smal en ondiep was. Met een paar koeheren gooide men een tweetal dammen in de Mussel-A, waarna ze blootsvoets en met opgestroopte broekspijpen door het water gingen plonzen. De vissen werden daardoor flauw en kwamen bovendrijven.

Het was vooral om zeelt, snoek, barbeel en kwabaal te doen. De laatste twee vissoorten kwamen in de zeventiende en achttiende eeuw nog voor in het stromende water van de Mussel-A. Door vervening van het Valtherveenmoeras en daardoor uitdroging van het veenpakket was al vanaf het begin van de negentiende eeuw het veenriviertje nog maar van weinig betekenis. Het kanaal graven ten behoeve van de aanleg van de Valthermond, vanaf ongeveer 1850, deed het riviertje rond negentienhonderd geheel verdwijnen.

Voldoende aanbod

De Valthermondse kanalen en wijken gaven echter al gauw voldoende visaanbod. Het totale oppervlak aan waterwegen zou in de Valthermond uiteindelijk meer dan vijftien hectare bedragen, globaal zo'n twaalf- tot veertienhonderd boerplaatsen. In tegenstelling tot verscheidene oude veenkoloniën was het water hier rond negentienhonderd zuiver en zeer geschikt voor verschillende vissoorten. Dat de otter hier in het water voorkwam, is duidelijk het bewijs van ruim voldoende visaanbod. Er is dan ook een tijd geweest dat de kanalen hier als visrijk mochten worden bestempeld.

Dit had echter tot gevolg dat zowel de bewoners als de beroepsvissers van elders het water te scherp bevisten, waardoor de visstand ten onder dreigde te gaan. Niet het gewone vissen met hengel was hier debet aan, maar het clandestien en met ongeoorloofde middelen de vissen verschalken, deed de visstand sterk teruglopen.

Visstroopmethoden

Enkele van deze visstroopmethoden waren:

- Het vissen met de 'triemke', een bepaald type net, of met meerdere triemkes, die door de wijk werden gespannen. Met stokken werd er daarop tussen de netten geplonsd zodat de vis naar de netten werd gejaagd.
- Koggelen was eveneens een clandestiene methode van vissen. De plant *Cocculus indica* levert donkerbruine besjes, de 'koggelbonen', waarvan de zaden een venijnig gif bevatten. De mensen die koggelden, lieten de bessen op jenever trekken, waarna de zaden in brooddeeg werden verwerkt. Na het verkruimelde voer in het water te hebben gegooid, was het wachten tot de vissen ervan hadden gegeten, want als ze dit binnen kregen, werden ze bedwelmd en kwamen ze bovendrijven, zodat ze konden worden opgeschept.
- Rond 1880 waren er nog enkele visstropers die met de 'strik' visten. De visser heeft hiervoor een stok met aan de top koperdraad bevestigd, dat in een strik eindigde. Op deze manier werd vooral op snoek gevist. Het is een manier van vis verschalken die zeer veel geduld en handigheid vereiste.
- Om paling te verschalken – die lagen vaak tegen de wal op de kanaalbodem – liep men destijds 's avonds bij heldere maan langs het kanaal en stak met de 'aaltoek', een soort drietandige vork met grove weerhaken op de tanden, op regelmatige afstanden in de kanaalbodem. Prikte men zo een paling, dan bleef die aan de weerhaken vastzitten.
- Nog een vorm van clandestien vissen was het leggen van dobbers. Dat waren plankjes met dubbel snoer; het ene snoer had een haak en het andere een verzwaring (steentje), zodat beide lijnen gelijktijdig afliepen. Zodoende kwam het aas, veelal een dood voortje, vrijwel op de bodem te liggen. Deze dobbers werden vaak in de avondschemer gelegd en de volgende ochtend vroeg binnengehaald. Was een dobber dan geheel afgerold, dan was de kans groot dat er een vis aan de haak zat. Deze dobbertechniek was vooral voor het palingvissen bedoeld.
- 's Winters werd er dikwijls in een wak gevist. Men kapte daarvoor een wak in het ijs, meestal achter in een wijk, dit in verband met risico's voor eventuele schaatsers. In dat wak ging men met een hengel vissen. Door de extra zuurstofinstroming kwamen de vissen naar het wak toe gezwommen.
- De meest voorkomende methode van clandestien vissen was echter wel het vissen met de fuik. Die, vaak van gaas gemaakte fuik lag direct bij de woning in het kanaal en werd vrijwel dagelijks gecontroleerd.

Visvereniging

Het is duidelijk: het vissen en vooral het visstropen waren geliefde bezigheden van het veenvolk. Het was een goedkope vorm van voedselvoorziening. Geld was schaars en vlees duur. Vis was dan ook een zeer welkom alternatief. Dat de visstand begin twintigste eeuw dan ook drastisch was teruggelopen, valt wel te begrijpen. Het was dan ook juist gezien dat enige belanghebbende inwoners in 1904 een visvereniging oprichtten. Die had tot doel de visstand weer op aanvaardbaar peil te brengen en waardevolle, hier niet voorkomende vis in de kanalen uit te zetten.

Ook het visstropen werd in samenwerking met de plaatselijke veldwachters strenger aangepakt. Deze visvereniging had de naam 'Eerste Drentsche Visvereniging te Valthermond' en telde bij de oprichting ruim 25 leden. In 1906 zette de Heidemaatschappij in opdracht van de vereniging in de Valthermondse kanalen duizend eenjarige en tweehonderd tweejarige edelkarpers uit. Ook in latere jaren heeft de Heidemaatschappij hier vis uitgezet. Het werk van deze eerste visvereniging werd door het waterschap gesteund, onder meer door het vissen met netten in de hoofdkanalen te verbieden, zodat die kanalen als reservoirs konden dienen.

12 ½ kilo

De eerste jaren kon de vereniging zich goed staande houden en ook de uitgezette karpers ontwikkelden zich goed. In 1914 stond het volgende bericht in de hier veel gelezen krant *De Veenbode*: ‘Valthermond – Het is onze plaatsgenoot, de heer Wolf, gelukt om een karper van 12 ½ kilo’s te vangen. Dit met een gewone hengel.’

Op regelmatige tijden hield de visvereniging viswedstrijden in eigen water. Die wedstrijden werden in een vaste wijk gehouden. De eerste jaren was dat de wijk tussen de boerplaatsen 30 en 31 aan het Noorderdiep en later in de wijk tussen de boerplaatsen 53 en 54; toen gold Café Tien aldaar als clubhuis. Deze viswijken werden met prikkeldraad afgesloten, dat omdat er nogal eens visstropers met netten de wijken afstroopten; alleen bij noodzakelijke scheepvaart op de wijk werd het draad verwijderd. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog – veel jonge mannen waren wegens het oorlogsgeweld om ons land heen gemobiliseerd – is de visvereniging verlopen.

Opnieuw opgericht

Begin jaren dertig gingen er evenwel stemmen op om nogmaals te pogen een visvereniging op te richten. Mede met steun van enkele notabelen, waaronder de heer J.A. Hadders, lukte het in juni 1934 wederom een visvereniging op te richten. De doelstellingen kwamen vrijwel overeen met die van de ter ziele gegane vereniging. Om zoveel mogelijk leden te werven – we zitten midden in de crisisjaren – wilde men de contributie zo laag mogelijk houden; die werd bepaald op een kwartje per gezin per jaar. Vele visliefhebbers meldden zich aan. Op 2 september vond er al een eerste wedstrijd plaats. Meer dan veertig liefhebbers meldden zich ’s morgens al ruim vóór zes uur bij Café Mulder. Vol goede moed ging men naar het kanaal en werden de dobbers in het water gegooid. Helaas zagen de vissen het niet zo zitten, de vangst was matig. Tegen de middag was iedereen weer terug bij Café Mulder, waar de secretaris van de vereniging, B. Calveljé, de prijzen uitreikte.

Aan het einde van diezelfde maand werd er wederom een wedstrijd uitgeschreven. Men besloot hiervoor naar het Schildmeer te gaan. Vol goede moed ging men de 25ste september met de bus van Koers naar Schildwolde, maar ook daar was de vangst matig. Maar goed: de eerste schreden van de plaatselijke visvereniging waren gezet. De vereniging heeft haar bestaansrecht de afgelopen 75 jaar ruimschoots aangetoond!